

Kohtulahendite kogumik

EUROOPA KOHTU OTSUS (viies koda)

11. jaanuar 2024*

Eelotsusetaotlus – Elektrienergia siseturg – Direktiiv 2009/72/EÜ – Artikli 3 lõiked 5 ja 7 – Tarbijakaitse – Õigus vahetada tarnijat – Mitte-kodutarbija – Väikeettevõtjaga sõlmitud kindlaksmääratud tähtaja ja fikseeritud hinnaga elektritarneleping – Leppetrahv lepingu ennetähtaegse lõpetamise eest – Riigisisese õigusnormid, mis piiravad seda leppetrahvi „lepingu sisust tulenevate kulude ja hüvitistega“

Kohtuasjas C-371/22,

mille ese on ELTL artikli 267 alusel Sąd Okręgowy w Warszawie (Varssavi regionaalne kohus, Poola) 12. mai 2022. aasta otsusega esitatud eelotsusetaotlus, mis saabus Euroopa Kohtusse 8. juunil 2022, menetluses

G sp. z o.o.

versus

W S.A.,

EUROOPA KOHUS (viies koda),

koosseisus: koja president E. Regan, kohtunikud Z. Csehi, M. Ilešič, I. Jarukaitis (ettekandja) ja D. Gratsias,

kohtujurist: A. Rantos,

kohtusekretär: A. Calot Escobar,

arvestades kirjalikku menetlust,

arvestades seisukohti, mille esitasid:

- Poola valitsus, esindaja: B. Majczyna,
- Kreeka valitsus, esindajad: K. Boskovits ja C. Kokkosi,
- Euroopa Komisjon, esindajad: M. Owsiany-Hornung ja T. Scharf,

olles 7. septembri 2023. aasta kohtuistungil ära kuulanud kohtujuristi ettepaneku,

* Kohtumenetluse keel: poola.

on teinud järgmise

otsuse

- 1 Eelotsusetaotlus puudutab Euroopa Parlamendi ja nõukogu 13. juuli 2009. aasta direktiivi 2009/72/EÜ, mis käsitleb elektrienergia siseturu ühiseeskirju ning millega tunnistatakse kehtetuks direktiiv 2003/54/EÜ (ELT 2009, L 211, lk 55), artikli 3 lõigete 5 ja 7 tõlgendamist.
- 2 Taotlus on esitatud G sp. z o.o. (edaspidi „äriühing G“) ja energiatarnija W S.A. (edaspidi „tarnija W“) vahelises kohtuvaidluses, mille ese on leppetrahvi maksmine selle eest, et äriühing G lõpetas enne tähtaega nende poolte vahel sõlmitud kindlaksmääratud tähtaja ja fikseeritud hinnaga elektritarnelepingu.

Õiguslik raamistik

Liidu õigus

Direktiiv 2009/72

- 3 Direktiivi 2009/72 põhjendustes 1, 3, 7, 8, 42, 51, 52, 54 ja 57 oli märgitud:
 - „(1) Euroopa Ühenduses alates 1999. aastast järk-järgult välja kujundatud elektrienergia siseturu eesmärk on pakkuda kõigile Euroopa Liidu tarbijatele – nii kodanikele kui ka ettevõtjatele – tõelist valikuvõimalust, uusi ettevõtlusvõimalusi ja rohkem piiriülest kaubandust, et saavutada tõhususe kasv, konkurentsivõimelised hinnad, kõrgemad teenindusstandardid [...].
 - [...]
 - (3) Liidu kodanikele asutamislepinguga tagatud vabadused [...] on saavutatavad üksnes täiesti avatud turul, kus kõik tarbijad saavad vabalt valida tarnijaid ja kõik tarnijad saavad vabalt teenindada oma tarbijaid.
 - [...]
 - (7) [Euroopa] Komisjoni 10. jaanuari 2007. aasta teatises „Euroopa energiapoliitika“ rõhutati, et oluline on viia lõpule elektrienergia siseturu loomine ning kehtestada võrdsed tingimused kõikidele ühenduse elektriettevõtjatele. [...]
 - (8) Selleks et tagada konkurents ja elektriga varustatus kõige konkurentsivõimelisema hinnaga, peaksid liikmesriigid ja riiklikud reguleerivad asutused edendama piiriülest juurdepääsu eri energiaallikatest toodetud elektri uutele tarnijatele ning uutele elektritootjatele.
 - [...]

(42) Kõikidele ühenduse tööstus- ja kaubandusettevõtetele, sealhulgas väikesed ja keskmise suurusega ettevõtted, ning kõikidele liidu kodanikele, kes saavad majanduslikku kasu siseturust, peaks laienema ka kõrgetasemeline tarbijakaitse[...]. Nendel tarbijatel peaks ka olema võimalus valikule, õiglusele, esindatusele ja vaidluste lahendamise mehhanismidele.

[...]

(51) Direktiivi keskmises osas peaksid olema tarbijate huvid ning elektriettevõtjate keskselt kohustuseks peaks olema teenuse kvaliteet. Kehtivaid tarbijaõigusi on vaja tugevdada, need õigused tuleb tagada ja nad peaksid olema läbipaistvad. Tarbijakaitse peaks tagama, et kõik tarbijad laiemas ühenduse mastaabis saavad kasu konkurentsile rajatud turust. Tarbijaõiguste tagamise peaks kindlustama liikmesriigid või reguleerivad asutused, kui liikmesriik on nii sätestanud.

(52) Tarbijad peaksid saama selget ja arusaadavat teavet oma õiguste kohta energiasektoris. [...]

[...]

(54) Parem tarbijakaitse tagatakse seeläbi, et kõikidele tarbijatele on kättesaadavad tõhusad vaidluste lahendamise võimalused. [...]

[...]

(57) Õiglase konkurentsi ja eri tarnijatele hõlpsa turulepääsu edendamine ning uueks elektritootmiseks võimsuse arendamine peaks olema liikmesriikidele ülimalt tähtis, et võimaldada tarbijatel kõiki liberaliseeritud elektrienergia siseturu võimalusi täielikult ära kasutada.“

4 Direktiivi artiklis 1 „Sisu ja reguleerimisala“ oli sätestatud:

„Käesoleva direktiiviga kehtestatakse elektrienergia tootmise, edastamise, jaotamise ja tarnimise ühiseeskirjad koos tarbijakaitse sätetega konkurentsivõimeliste energiaturgude täiustamiseks ja integreerimiseks ühenduses. [...]“.

5 Direktiivi artikkel 2 oli sõnastatud järgmiselt:

„Käesolevas direktiivis kasutatakse järgmisi mõisteid:

[...]

7. „tarbija“ – elektrienergia hulgimüüja või lõpptarbija;

[...]

9. „lõpptarbija“ – tarbija, kes ostab elektrienergiat oma tarbeks;

10. „kodutarbija“ – tarbija, kes ostab elektrienergiat oma majapidamises tarbimiseks, mille hulka ei kuulu kaubanduslik või kutsetegevus;

11. „mitte-kodutarbija“ – füüsiline või juriidiline isik, kes ostab elektrienergiat muuks otstarbeks kui oma majapidamises tarbimine, sealhulgas tootja ja hulgimüüja;

12. „vabatarbija“ – tarbija, kes saab vabalt osta elektrienergiat oma valitud tarnijalt artikli 33 tähenduses;

[...]“.

6 Direktiivi artikli 3 „Avalike teenuste osutamise kohustus ja tarbijakaitse“ lõigetes 3–5 ja 7 oli sätestatud:

„3. Liikmesriigid tagavad, et kõikidele kodutarbijatele ja, kui liikmesriigid seda vajalikuks peavad, väikestele ettevõtetele (st ettevõtted, millel on kuni 50 töötajat ja mille aastakäive või bilansimaht ei ületa 10 miljonit eurot) osutataks universaalteenust[...].

[...]

4. Liikmesriigid tagavad, et kõikidel tarbijatel on õigus elektrivarustusele tarnijalt tarnija nõusolekul, olenemata sellest, mis liikmesriigis tarnija on registreeritud[...].

5. Liikmesriigid tagavad, et:

a) kui klient, kes järgib lepingu tingimusi, soovib tarnijat vahetada, teostab muutmistoimingu asjassepuutuv põhivõrguettevõtja kolme nädala jooksul, [...]

[...].

Liikmesriigid tagavad, et punktides a ja b osutatud õigused oleksid kõikidele tarbijatele tagatud mittediskrimineerival viisil hinna, töömahu ja ajakulu osas.

[...]

7. Liikmesriigid võtavad vajalikud meetmed, et kaitsta lõpptarbijaid [...]. Neil tuleb tagada tarbijakaitse kõrge tase, eriti seoses lepingutingimuste läbipaistvuse, üldise teabe ning vaidluste lahendamise mehhanismidega. Liikmesriigid tagavad vabatarbijatele reaalse võimaluse hõlpsasti tarnijat vahetada. Vähemalt kodutarbijate osas peaksid need meetmed hõlmama I lisas sätestatud meetmeid.“

7 Direktiivi 2009/72 artikli 33 „Turu avanemine ja vastastikkus“ lõikes 1 oli täpsustatud:

„Liikmesriigid tagavad, et vabatarbijad on:

[...]

c) alates 1. juulist 2007 kõik tarbijad.“

8 Direktiivi I lisa „Tarbijakaitsemeetmed“ punktis 1 oli ette nähtud:

„Ilma et see piiraks tarbijakaitset käsitlevaid ühenduse eeskirju[...], võetakse artiklis 3 nimetatud meetmeid selleks, et tagada tarbijatele:

a) õigus sõlmida elektriteenuse osutajaga leping, milles tuuakse välja:

[...]

– lepingu kestus, teenuste ja lepingu pikendamise ja lõpetamise tingimused ja lepingust tasuta taganemise lubatus;

[...]

Tingimused peavad olema õiglased ja eelnevalt hästi teada. Igal juhul peaks see teave olema tarbijale kättesaadav enne lepingu sõlmimist või kinnitamist. [...]

[...]

e) tasuta tarnijavahetus;

[...]“.

9 Direktiiv 2009/72 tunnistati kehtetuks ja asendati alates 1. jaanuarist 2021 Euroopa Parlamendi ja nõukogu 5. juuni 2019. aasta direktiiviga (EL) 2019/944 elektriennergia siseturu ühiste normide kohta ja millega muudetakse direktiivi 2012/27/EL (ELT 2019, L 158, lk 125) vastavalt direktiivi 2019/944 artikli 72 esimesele lõigule.

Direktiiv 2019/944

10 Direktiivi 2019/944 artikkel 4 „Tarnija vaba valimine“ sätestab:

„Liikmesriigid tagavad, et kõik tarbijad võivad vabalt osta elektrit oma valitud tarnijalt ja tarbijatel võib olla korraga rohkem kui üks elektrivarustusleping, tingimusel et nõutavad ühendused ja mõõtmispunktid on olemas.“

11 Direktiivi artikli 12 „Vahetamisõigus ja õigusnormid vahetamisega seotud tasude kohta“ lõikes 3 on ette nähtud:

„[...] [Liikmesriigid võivad] lubada tarnijal [...] nõuda lepingu lõpetamise tasu tarbijalt, kes tahtlikult lõpetab kindlaksmääratud tähtaja ja kindlaksmääratud hinnaga elektrivarustuslepingu enne tähtaja saabumist, tingimusel et kõnealune tasu on ettenähtud lepingus, mille tarbija on sõlminud vabatahtlikult, ning kõnealusest tasust on tarbijat enne lepingu sõlmimist selgelt teavitatud. Kõnealused tasud peavad olema proportsionaalsed ega tohi olla suuremad kui selline otsene majanduslik kahju tarnijale [...], mida tekitab lepingu lõpetamine tarbija poolt, kaasa arvatud seotud investeeringute või teenuste kulud, mida lepingu raames juba osutati tarbijale. Otsese majandusliku kahju tõendamise koormis lasub tarnijal [...] ning lepingu lõpetamise tasude lubatavuse üle teeb järelevalvet reguleeriv asutus või muu pädev riigiasutus.“

Poola õigus

- 12 10. aprilli 1997. aasta energiaseaduse (ustawa – Prawo energetyczne) (*Dz. U.* nr 54, jrk nr 348) põhikohtuasja suhtes kohaldatavas redaktsioonis (edaspidi „energiaseadus“) artikli 4j lõikes 3a on ette nähtud:

„Lõpptarbija võib lõpetada kindlaksmääratud tähtajaga lepingu, mille kohaselt tarnib energiaettevõtja talle gaasilisi kütuseid või elektrienergiat, ning seda ilma muude kulude ja hüvitisteta peale nende, mis tulenevad lepingu sisust, ja saates selleks energiaettevõtjale kirjaliku avalduse.“

- 13 23. aprilli 1964. aasta tsiviilseadustiku (ustawa – Kodeks cywilny) (*Dz. U.* nr 16, jrk nr 93) põhikohtuasja suhtes kohaldatavas redaktsioonis (edaspidi „tsiviilseadustik“) artikli 483 lõikes 1 on sätestatud:

„Lepingus võib ette näha, et mittevaralise kohustuse täitmata jätmisest või mittenõuetekohasest täitmisest tuleneva kahju hüvitamine toimub kindlaksmääratud summa (leppetrahvi) maksmisega.“

- 14 Tsiviilseadustiku artiklis 484 on sätestatud:

„§ 1. Kohustuse täitmata jätmise või mittekohase täitmise korral tuleb võlausaldajale maksta leppetrahvi selliseks puhuks kokkulepitud summa ulatuses, olenemata tekitatud kahju suurusest. Kahju hüvitamise nõue, mis ületab ettenähtud leppetrahvi summat, ei ole vastuvõetav, v.a juhul, kui lepinguosalisel on kokku leppinud teisiti.

§ 2. Kui märkimisväärne osa kohustusest täideti, võib võlgnik nõuda leppetrahvi vähendamist; samamoodi on siis, kui lepingust tulenev leppetrahv on ilmselgelt liiga suur.“

Põhikohtuasi ja eelotsuse küsimused

- 15 Äriühing G, kes on vähem kui 50 töötajaga väikeettevõtja, ja tarnija W sõlmisid 1. jaanuaril 2010 üldlepingu (edaspidi „üldleping“), millega viimane kohustus müüma elektrienergiat turismitalule, mis asus K-s (Poola).
- 16 Samad pooled sõlmisid 23. veebruaril 2015 kokkuleppe, millega äriühing G kohustus jätkama üldlepingut vähemalt kuni 31. detsembrini 2016. Selle kokkuleppe raames leppisid need pooled kokku, et neil on õigus kõnesolev leping etteteatamisega lõpetada ning et juhul, kui äriühing G lõpetab lepingu enne tähtaega, võib tarnija W sellelt äriühingult nõuda, et talle makstaks summa, mis vastab elektrienergia kogusele, mida see äriühing kohustus temalt ostma, kuid mille eest ta ei ole tasunud ja mida ta ei ole tarbinud, kusjuures hind oli kindlaks määratud kõnealuses lepingus.
- 17 Äriühing G sõlmis 30. jaanuaril 2015 teise elektritarnija Z S.A-ga elektritarnelepingu sama turismitalu kohta. Nimetatud lepingu raames talle antud volituse alusel teatas Z 25. veebruaril 2015 tarnija W-le selle lepingu sõlmimisest ja juhuks, kui viimane ei peaks selle uue olukorraga nõustuma, üldlepingu lõpetamisest.
- 18 Tarnija W saatis 9. märtsil 2016 äriühingule G deebetarve 63 959,70 Poola zloti (PLN) suuruses summas (umbes 14 161 eurot), mis kujutas endast leppetrahvi üldlepingu ennetähtaegse lõpetamise eest elektritarnija ennetähtaegse vahetamise tõttu. Kuna see äriühing määratud tähtaja jooksul makset ei teinud, esitas tarnija 21. novembril 2016 Sąd Rejonowy dla m. st. Warszawy w Warszawiele (Varssavi linna rajoonikohus, Poola) nõude mõista see summa koos intressiga välja nimetatud äriühingult.

- 19 Kohus rahuldab selle nõude 7. veebruari 2020. aasta kohtuotsusega. Ta leidis eelkõige, et tarnija W-1 oli õigus nõuda leppetrahvi tasumist, sest tema leping äriühinguga G lõpetati enne kokkulepitud tähtaega tarnijavahetuse tõttu, mis tulenes Z-iga sõlmitud uuest lepingust. Sellega seoses märkis kohus esiteks, et tsiviilseadustiku artikli 484 lõike 1 kohaselt ei sõltu leppetrahvi nõue kahju olemasolu tõendamisest, ja teiseks, et nõutud summa vastas summale, milles oli kokku lepitud käesoleva kohtuotsuse punktis 16 mainitud lepingus.
- 20 Äriühing G esitas selle kohtuotsuse peale apellatsioonkaebuse Sąd Okręgowy w Warszawiele (Varssavi regionaalne kohus, Poola), kes on eelotsusetaotluse esitanud kohus, ning väitis muu hulgas, et direktiivi 2009/72 artikli 3 lõike 5 kohaselt ei saa temalt leppetrahvi nõuda. Sellega seoses rõhutas ta, et tarnija W ei kandnud kahju, vaid tal jäi üksnes saamata tulu. Tarnija väidab enda kaitseks, et tsiviilseadustiku artikli 484 lõike 1 kohaselt ei sõltu leppetrahvi summa tekitatud kahju suurusest.
- 21 Eelotsusetaotluse esitanud kohus märgib kõigepealt, et kuigi direktiiv 2009/72 on tema menetluses oleva kohtuasja suhtes *ratione temporis* kohaldatav, on direktiivi 2019/944 artiklis 4 ja artikli 12 lõikes 3 tehtud esimesena mainitud direktiivi kohta täpsustusi, mis võivad tema arvates mõjutada direktiivis 2009/72 ette nähtud tarbijaõiguste rakendamist.
- 22 Põhikohtuasja kohta märgib ta esiteks, et energiaseaduse artikli 4j lõige 3a lubab lõpetada kindlaksmääratud tähtajaga lepingu ilma muude kulude ja hüvitisteta peale nende, mis tulenevad lepingu sisust, kuid selles seaduses ei ole kulude ja hüvitiste arvutamiseks ette nähtud ühtegi kriteeriumi, isegi mitte proportsionaalsuse kriteeriumi, ega ole välistatud võimalust nõuda kindlasummalist hüvitist. Ta märgib samuti, et kohus võib tsiviilseadustiku tähenduses leppetrahvi vähendada üksnes juhul, kui seda taotleb asjaomane lepinguosaline, kellel lasub tõendamiskoormis selle tõendamisel, et leppetrahv on liiga suur.
- 23 Eelotsusetaotluse esitanud kohus lisab, et kuigi õigusteooria kohaselt on lepingulistest suhetes tarbijatega võimalik tühistada ilmselgelt liiga suur hüvitis lepingu ennetähtaegse lõpetamise eest, ei ole seevastu võimalik analüüsida sellist leppetrahvi kehtestavate lepingutingimuste võimalikku ebaõiglust siis, kui lepinguline suhe puudutab väikeettevõtjat.
- 24 Ta märgib selle kohta, et energiaseaduses puudub viide tarbijakaitsele ning selles ei ole mitte-kodutarbijate puhul ette nähtud leppetrahvi *ex officio* vähendamise võimalust ega kriteeriume leppetrahvi arvutamiseks. Ühelt poolt kohustab direktiivi 2009/72 artikli 3 lõige 5 liikmesriike tagama, et õigus vahetada tarnijat oleks kõikidele tarbijatele tagatud mittediskrimineerival viisil hinna, töömahu ja ajakulu osas. Teiselt poolt on direktiivi artikli 3 lõikes 7 mainitud vajadust, et seda õigust oleks võimalik realselt ja hõlpsasti teostada, mis tähendab, et selle õiguse rakendamisel tuleb säilitada proportsionaalsus leppetrahvi summa ja teisel lepingupoolel tekkinud kulude vahel. Lisaks märgib eelotsusetaotluse esitanud kohus, et kuigi direktiivi 2009/72 artikli 3 lõike 7 kohaselt koostoimes direktiivi I lisaga ei too tarnija vahetamine kodutarbijatele kaasa mingite maksete tegemist, ei ole sellist täpsustust energiaseaduses.
- 25 Eelotsusetaotluse esitanud kohus leiab, et asjaolu, et riigisisises õiguses on lubatud kokku leppida leppetrahvid, kehtestamata kriteeriume nende suuruse kindlaksmääramiseks, võib nurjata tarbijakaitse eesmärgi, mida liidu seadusandja direktiivi 2009/72 artikli 3 lõigete 5 ja 7 ning direktiivi 2019/944 artikli 12 lõike 3 kehtestamisel silmas pidas, ning kaotada tarbijate vabaduse lepingud lõpetada, samuti moonutada liidu elektriettevõtjatele antud tagatise, mis puudutavat võrdset juurdepääsu tarbijatele.

- 26 Neid asjaolusid arvestades on eelotsusetaotluse esitanud kohtul tekkinud küsimus, kas direktiivi 2009/72 artikli 3 lõiked 5 ja 7 välistavad võimaluse määrata tarbijale leppetrahv selle eest, et ta lõpetab kindlaksmääratud tähtajaga elektritarnelepingu, kui see tarbija kavatses tarnijat vahetada, ilma et võetaks arvesse tekkinud kahju ja ilma et kohaldatavas seaduses oleks sätestatud leppetrahvi suuruse arvutamise ja vähendamise kriteeriumid.
- 27 Teiseks on eelotsusetaotluse esitanud kohtul tekkinud küsimus, kas tarnija vahetamise raames võib lepingu alusel nõuda energiatarnijatelt lepingu ennetähtaegse lõpetamise tasu, kui see tasu vastab *de facto* kasutamata jäänud elektrienergia maksumusele, võttes arvesse eesmärki tagada reaalne võimalus vahetada energiatarnijat hõlpsasti ja mittediskrimineerivalt ning vajadust järgida proportsionaalsuse põhimõtet. Ta leiab, et selles küsimuses annab direktiivi 2019/944 artikli 12 lõige 3 kasulikke juhiseid direktiivi 2009/72 artikli 3 lõigete 5 ja 7 tõlgendamiseks, eelkõige viidates tarnija „otsesele majanduslikule kahjule“ ning proportsionaalsusele.
- 28 Selles kontekstis märgib eelotsusetaotluse esitanud kohus, et *take or pay*-tüüpi leppetrahv jätab selle lepingu kogu finantsriski tarbija kanda. Seega oleks niisugune leppetrahv ilmselgelt liiga suur ja võiks sundida tarbijat lepingu täitmist jätkama ka siis, kui ta seda ei soovi. Siiski võib „otsene majanduslik kahju“ selliste lepingute puhul olla vastavuses asjaomasele tarbijale energia tarnimise kuludega ja vajadusega tagada taristu kui terviku toimimine, samuti sõlmitud edastamis- ja jaotuslepingutest tulenevate kuludega ning palkadega. Tal on niisiis tekkinud küsimus, kuidas tõlgendada mõistet „proportsionaalne osa kuludest, mis on seotud energiatarnija otsese majandusliku kahjuga“ ja kas direktiiv 2009/72 nõuab, et riigisisestes õigusnormides oleks sõnaselgelt ette nähtud, kuidas need kulud tuleb arvutada.
- 29 Selles olukorras otsustas Sąd Okręgowy w Warszawie (Varssavi regionaalne kohus) menetluse peatada ja esitada Euroopa Kohtule järgmised eelotsuse küsimused:
- „1. Kas [direktiivi 2009/72] artikli 3 lõikeid 5 ja 7, mille kohaselt järgitakse elektritarbija (väikeettevõtja) õiguste teostamisel elektritarbija vahetamise korral põhimõtet, mis tagab vabatarbijale reaalse võimaluse hõlpsasti tarnijat vahetada ja vahetuse toimumise mittediskrimineerival viisil hinna, töömahu ja ajakulu osas, tuleb tõlgendada nii, et nende sätetega on vastuolus võimalus näha ette, et elektritarbija soovil elektritarbija vahetamiseks kindlaksmääratud tähtajaga elektritarnelepingu lõpetamise korral peab tarbija maksma leppetrahvi, mis ei sõltu kahju suurusest ([tsiviilseadustiku] artikli 483 lõige 1 ja artikli 484 lõiked 1 ja 2), ja ilma, et sellise leppetrahvi suuruse arvutamise või vähendamise kriteeriumid oleks sätestatud [energiaseaduses]?”
 2. Kas [direktiivi 2009/72] artikli 3 lõikeid 5 ja 7, mille kohaselt järgitakse elektritarbija (väikeettevõtja) õiguste teostamisel elektritarbija vahetamise korral põhimõtet, mis tagab vabatarbijale reaalse võimaluse hõlpsasti tarnijat vahetada ja vahetuse toimumise mittediskrimineerival viisil hinna, töömahu ja ajakulu osas, tuleb tõlgendada nii, et sellega on vastuolus lepingutingimuste tõlgendamine viisil, mis võimaldab kindlaksmääratud tähtajaga elektritarnelepingu enne tähtaega lõpetamise korral nõuda tarbijatelt (väikeettevõtjalt) põhimõtte *take or pay* kohaselt tasu, mis *de facto* vastab kuni lepingu [esialgse] tähtaja lõppemiseni tarbimata jäänud elektrienergia maksumusele?“

Eelotsuse küsimuste analüüs

- 30 Sissejuhatuseks tuleb esiteks märkida, et kuigi eelotsusetaotluse esitanud kohus viitab oma eelotsusetaotluse põhjendustes mitmele direktiivi 2019/944 sättele, tunnistati direktiiv 2009/72 mainitud direktiiviga kehtetuks ja asendati sellega alles alates 1. jaanuarist 2021. Võttes niisiis arvesse kuupäeva, mil põhikohtuasja aluseks olevad asjaolud aset leidsid, on põhikohtuasja suhtes kohaldatav direktiiv 2009/72. Seega ei ole käesoleval juhul vaja tõlgendada direktiivi 2019/944, mida eelotsusetaotluse esitanud kohtu küsimused pealegi formaalselt ei puuduta. Teiseks, kuigi eelotsusetaotluse esitanud kohus viitab üldiselt energia tarnimisele, on põhikohtuasjas kõne all üksnes elektrienergia tarnimine. Pealegi käsitleb direktiiv 2009/72 vastavalt selle artiklile 1 üksnes elektrienergia siseturgu.
- 31 Neil asjaoludel peab eelotsusetaotluse esitanud kohtu kahte küsimust, mida tuleb analüüsida koos, mõista nii, et ta palub nendega sisuliselt selgitada, kas direktiivi 2009/72 artikli 3 lõikeid 5 ja 7 tuleb tõlgendada nii, et nendega on vastuolus riigisisesed õigusnormid, mille kohaselt on väikeettevõtja juhul, kui ta tarnija vahetamise eesmärgil lõpetab kindlaksmääratud tähtaja ja fikseeritud hinnaga elektritarnelepingu enne tähtaega, kohustatud maksma lepingus ette nähtud leppetrahvi, mille summa võib vastata selle elektrienergia koguhinnale, mida ta oli kohustunud ostma, isegi kui seda elektrienergiat ei ole tarbitud ega tarbita, samas kui nendes õigusnormides ei ole ette nähtud kriteeriume sellise leppetrahvi arvutamiseks või selle võimalikuks vähendamiseks.
- 32 Liidu õiguse sätte tõlgendamisel ei tule arvesse võtta mitte üksnes sätte sõnastust, vaid ka konteksti ning selle õigusaktiga taotletavaid eesmärgi, mille osa säte on.
- 33 Mis puutub esiteks nende sätete sõnastusse, mille tõlgendamist taotletakse, siis direktiivi 2009/72 artikli 3 lõike 5 esimese lõigu punktis a on ette nähtud, et liikmesriigid tagavad, et kui klient, kes järgib lepingu tingimusi, soovib tarnijat vahetada, teostab muutmistoimingu asjasse puutuv põhivõrguettevõtja kolme nädala jooksul. Direktiivi artikli 3 lõike 5 teises lõigus on lisatud, et liikmesriigid tagavad, et selle lõike 5 esimeses lõigus osutatud õigused oleksid kõikidele tarbijatele tagatud mittediskrimineerival viisil hinna, töömahu ja ajakulu osas. Artikli 3 lõige 7 nõuab, et liikmesriigid võtaksid vajalikud meetmed, et kaitsta lõpptarbijaid, ja tagavad tarbijakaitse kõrge taseme, eriti seoses lepingutingimuste läbipaistvusega, ning tagavad vabatarbijatele reaalse võimaluse hõlpsasti tarnijat vahetada. Selles sättes on ka täpsustatud, et vähemalt kodutarbijate osas peaksid need meetmed hõlmama direktiivi I lisas sätestatud meetmeid.
- 34 Mõiste „lõpptarbija“ on direktiivi artikli 2 punktis 9 määratletud kui „tarbija, kes ostab elektrienergiat oma tarbeks“, samas kui selle artikli 2 punktis 12 on mõiste „vabatarbija“ määratletud kui „tarbija, kes saab vabalt osta elektrienergiat oma valitud tarnijalt [direktiivi 2009/72] artikli 33 tähenduses“. Viimati nimetatud mõiste hõlmab alates 1. juulist 2007 seega „kõiki tarbijaid“ vastavalt direktiivi artikli 33 lõike 1 punktile c.
- 35 Samuti on oluline märkida, nagu tegi ka kohtujurist oma ettepaneku 17. joonealuses märkuses, et direktiiv 2009/72 ei sisalda selles kasutatud mõiste „tarbija“ (*consommateur*) määratlust, kuid direktiivi põhjendusest 1, milles on märgitud, et elektrienergia siseturu eesmärk on pakkuda „kõigile [liidu] tarbijatele – nii kodanikele kui ka ettevõtjatele –“ tõelist valikuvõimalust, saab järeldada, nagu ka direktiivi põhjendusest 42, et kui direktiivis ei ole sätestatud teisiti, on sellel mõistel direktiivis lai tähendus ja see hõlmab seega põhimõtteliselt kõiki „lõpptarbijaid“, st nii „kodutarbijaid“ kui ka „mitte-kodutarbijatest lõpptarbijaid“, sealhulgas väikeettevõtjaid.

- 36 Eeltoodust tuleneb, et direktiivi 2009/72 artikli 3 lõigete 5 ja 7 sõnastus koostoimes käesoleva kohtuotsuse punktides 34 ja 35 osutatud määratlustega piirdub sisuliselt nõudmisega, et sellised riigisisesed õigusnormid, nagu on kirjeldatud käesoleva kohtuotsuse punktis 31, tagaksid esiteks selle, et lõpptarbija, kes järgib lepingu tingimusi, saaks soovi korral elektritarnijat realselt ja hõlpsasti vahetada, teiseks selle, et niisugused lepingutingimused, nagu on kirjeldatud punktis 31, oleksid läbipaistvad, ning kolmandaks näeksid ette tarbijate ja elektritarnijate vahel tekkida võivate vaidluste lahendamise mehhanismi.
- 37 Asjaolu, et sellised riigisisesed õigusnormid lubavad kindlaksmääratud tähtaja ja fikseeritud hinnaga elektritarnelepingus näha ette leppetrahvi juhuks, kui tarbija lõpetab tarnija vahetamise eesmärgil lepingu enne tähtaega, ei takista tingimata – isegi kui neil õigusnormidel on käesoleva kohtuotsuse punktis 31 kirjeldatud tunnused – tarbija reaalset võimalust tarnijat hõlpsasti vahetada, kui need õigusnormid ühelt poolt nõuavad, et niisugune lepingutingimus oleks sõnastatud selgelt, mis võimaldab tarbijal mõista selle ulatust enne lepingu sõlmimist, ja et sellega oleks nõustatud vabatahtlikult, mistõttu vastab lepingutingimus selle sõnastuse kohaselt nõutavale läbipaistvuse tingimusele, ning teiselt poolt näevad vaidluse korral ette haldus- või kohtuliku kaebuse esitamise võimaluse.
- 38 Samas olgu märgitud, et direktiivi 2009/72 artikli 3 lõikes 5 on täpsustatud, et tarnijat saab vahetada lepingutingimusi järgides.
- 39 Lisaks, nagu on juba osutatud käesoleva kohtuotsuse punktis 33, näeb direktiivi artikli 3 lõike 7 viimane lause ette, et vähemalt kodutarbijate osas peavad liikmesriigid tarbijakaitse kõrge taseme tagamiseks võtma direktiivi I lisas loetletud meetmeid. Nagu nähtub I lisast, kuuluvad nende meetmete hulka meetmed, mille eesmärk on tagada, et tarbijatel oleks I lisa punkti 1 alapunkti a kohaselt õigus sõlmida elektritarnijaga leping, milles tuuakse välja lepingust tasuta taganemise lubatus, ning I lisa punkti 1 alapunkti e kohaselt tasuta tarnijavahetuse võimalus. Nimetatud direktiivi artikli 2 punktist 10 nähtub aga, et mõiste „kodutarbija“ tähendab „tarbija[t], kes ostab elektrienergiat oma majapidamises tarbimiseks, mille hulka ei kuulu kaubanduslik või kutsetegevus“, samas kui „mitte-kodutarbija“ on artikli 2 punkti 11 kohaselt „füüsiline või juriidiline isik, kes ostab elektrienergiat muuks otstarbeks kui oma majapidamises tarbimine, sealhulgas tootja ja hulgimüüja“.
- 40 Kuna direktiivi 2009/72 artikli 3 lõikes 7 on sõnaselgelt ette nähtud, et direktiivi I lisas nimetatud meetmete kohaldamisel võivad liikmesriigid eristada oma majapidamises tarbimiseks elektrienergiat ostvaid tarbijaid tarbijatest, kes ostavad elektrienergiat kaubandusliku või kutsetegevuse jaoks, siis ei ole sellised riigisisesed õigusnormid, nagu on kirjeldatud käesoleva kohtuotsuse punktis 31, artikli 3 lõikega 7 kuidagi vastuolus, vaid pigem nähtub viimati nimetatud sättest, et liikmesriikidel on õigus ette näha, et kui väikeettevõtja lõpetab kindlaksmääratud tähtaja ja fikseeritud hinnaga elektritarnelepingu tarnija vahetamise eesmärgil enne tähtaega, on ta kohustatud maksma lepingus ette nähtud leppetrahvi.
- 41 Teiseks, direktiivi 2009/72 artikli 3 lõigete 5 ja 7 konteksti kohta tuleb kõigepealt märkida, et ükski direktiivi 2009/72 säte ei kohusta liikmesriike nägema ette tasuta tarnijavahetuse võimalust või muid samalaadseid meetmeid mitte-kodutarbijatest lõpptarbijatele, isegi kui tegemist on väikeettevõtjatega.
- 42 Direktiivi artikli 3 lõikes 4 on sisuliselt sätestatud, et liikmesriigid tagavad, et kõikidel tarbijatel on õigus elektrivarustusele enda valitud tarnijalt tarnija nõusolekul.

- 43 Direktiivi 2009/72 põhjenduses 51 on meelde tuletatud, et direktiivi keskmes on tarbijate huvid ja et tarbijaõiguste tagamise peaks kindlustama pädevad riigiasutused, direktiivi põhjenduses 52 on märgitud, et tarbijad peaksid saama „selget ja arusaadavat teavet oma õiguste kohta energiasektoris“, ning direktiivi põhjenduses 54 on täpsustatud, et vaidluste lahendamise võimalused, mis tuleb direktiivi artikli 3 lõike 7 kohaselt ette näha, peavad olema kättesaadavad „kõikidele tarbijatele“.
- 44 Järelikult tuleb tõdeda, et kirjeldatud kontekstist ei nähtu, et kui asjaomane liikmesriik ei ole otsustanud laiendada direktiivi 2009/72 I lisas sätestatud meetmete kohaldamist muudele tarbijatele kui kodutarbijad, oleksid niisugused riigisisesed õigusnormid, nagu on kirjeldatud käesoleva kohtuotsuse punktis 31, põhimõtteliselt vastuolus sätetega, mille tõlgendamist taotletakse. Seevastu tuleneb sellest kontekstist sisuliselt, et niisugused riigisisesed õigusnormid peavad tagama, et tarbijatel on õigus tarnijat valida, et neid teavitatakse selgelt ja arusaadavalt nende õigustest ning et neil on võimalik vaidluste lahendamise mehhanismi raames nõuda oma õiguste järgimist.
- 45 Kolmandaks, direktiiviga 2009/72 taotletavate eesmärkide kohta tuleb märkida, et direktiivi artikli 1 kohaselt on direktiivi eesmärk kehtestada elektrienergia tootmise, edastamise, jaotamise ja tarnimise ühiseeskirjad koos tarbijakaitse sätetega konkurentsivõimeliste energiaturgude täiustamiseks ja integreerimiseks liidus. Nagu nähtub selle direktiivi põhjendustest 3, 7 ja 8, on direktiivi eesmärk eelkõige luua täielikult avatud ja konkurentsivõimeline elektrienergia siseturg, kus kõik tarbijad saavad vabalt valida tarnijaid ja kõik tarnijad saavad vabalt teenindada oma tarbijaid, edendada konkurentsivõimet siseturul, et tagada elektriga varustatus kõige konkurentsivõimelisema hinnaga, ning kehtestada sellel turul võrdsed tingimused, et luua elektrienergia siseturg (vt selle kohta 17. oktoobri 2019. aasta kohtuotsus *Elektrorazpredelenie Yug*, C-31/18, EU:C:2019:868, punkt 39, ning 11. juuni 2020. aasta kohtuotsus *Prezident Slovenskej republiky*, C-378/19, EU:C:2020:462, punkt 22 ja seal viidatud kohtupraktika).
- 46 Selle kohta on ka direktiivi põhjenduses 57 märgitud, et õiglase konkurentsi ja eri tarnijatele hõlpsa turulepääsu edendamine ning uueks elektritootmiseks võimsuse arendamine peaks olema liikmesriikidele ülimalt tähtis, et võimaldada tarbijatel kõiki liberaliseeritud elektrienergia siseturu võimalusi täielikult ära kasutada.
- 47 Sellega seoses olgu lisatud, nagu märkis ka kohtujurist oma ettepaneku punktis 50, et kindlaksmääratud tähtaja ja fikseeritud hinnaga elektritarnelepingud võivad tagada tarbijate kaitse, kindlustades neile madala ja stabiilse elektrihinna ning andes tarbijatele kindluse, et kulud, mida nad peavad kandma, ei muutu kogu lepingu kehtivuse ajal. Siiski on asjaomane elektritarnija teinud sellistest lepingutest tulenevate kohustuste täitmiseks tõenäoliselt erikulutusi, mis võisid talle tekitada lisakulusid võrreldes tähtajatu ja fikseerimata hinnaga lepinguga, eelkõige enese kindlustamiseks kulude kõikumise vastu hulgimüügiturul. Seega võib kindlaksmääratud tähtaja ja fikseeritud hinnaga lepingu enne tähtaega lõpetamise korral kliendilt leppetrahvi nõudmise lubamise võimalus võimaldada seda liiki lepingust tarnijale tulenevate erikulude kompenseerimist, ilma et ta peaks seda liiki lepinguga seotud finantsrisiki üle kandma kõigile oma klientidele, mis võib põhjustada nende jaoks kõrgemat elektrihinda ja mis oleks lõppkokkuvõttes vastuolus eesmärgiga tagada tarbijatele võimalikult madalad hinnad.
- 48 Siiski tuleb arvesse võtta ka direktiivi 2009/72 üldist elektrienergia siseturu loomise eesmärki ning direktiivi põhjendustes 51 ja 57 nimetatud konkreetsemaid eesmärke, et tarbijad saaksid kasu konkurentsile rajatud ja liberaliseeritud turust. Nende eesmärkide saavutamine oleks aga ohus, kui riigisisesed õigusnormid võimaldaksid määrata leppetrahve, mis ei ole vastavuses kuludega,

mis tulenevad lepingust, kuid mida ei ole lepingu ennetähtaegse lõpetamise tõttu täielikult amortiseeritud. Nimelt võivad sellised leppetrahvid kunstlikult panna asjaomaseid tarbijaid loobuma kindlaksmääratud tähtaja ja fikseeritud hinnaga elektritarnelepingu ennetähtaegsest lõpetamisest tarnija vahetamise eesmärgil ning seega takistada neil konkurentsile rajatud ja liberaliseeritud siseturust täiel määral kasu saamast.

- 49 Kuna eelotsuse küsimused puudutavad riigisiseseid õigusnorme, milles on ühelt poolt ette nähtud, et kulud ja hüvitised – mis võidakse lepingus kokku leppida juhuks, kui mitte-kodutarbijast lõpptarbija lõpetab elektritarnelepingu enne tähtaega – tuleb tasuda sõltumata võimalikust kahjust esialgsele tarnijale, ning milles ei ole teiselt poolt kehtestatud ühtegi kriteeriumi kahju arvutamiseks või võimalikuks vähendamiseks haldusasutuse või kohtu poolt, kes lahendab sellega seotud vaidlust, siis tuleb märkida, et direktiiv 2009/72 ei sisalda tõepoolest ühtegi sellekohast viidet.
- 50 Euroopa Kohtu väljakujunenud praktika kohaselt peavad liikmesriigid kasutama oma pädevust liidu õigust järgides ega tohi seejuures kahjustada direktiivi 2009/72 soovitatavat toimet (vt analoogia alusel 30. juuni 2005. aasta kohtuotsus *Candolin jt*, C-537/03, EU:C:2005:417, punktid 25–27, ning 17. detsembri 2015. aasta kohtuotsus *Szemerey*, C-330/14, EU:C:2015:826, punkt 42).
- 51 Käesoleva kohtuotsuse punktis 48 tõdetut arvestades oleks see nii juhul, kui vaidluste lahendamise mehhanismi raames, mille liikmesriigid on kohustatud selle direktiivi alusel elektritarbijatele ette nägema, ei oleks haldusasutusel või kohtul, kelle poole pöörduti, võimalik hinnata sellise leppetrahvi suurust, nagu on kõne all põhikohtuasjas, ega vajaduse korral seda vähendada või isegi tühistada, kui ilmneb, et leppetrahv on kõiki asjaomast juhtumit iseloomustavaid asjaolusid arvestades eaproportsionaalne võrreldes kuludega, mis tekkisid niisugusest lepingust, nagu on kõne all põhikohtuasjas, kuid mida ei ole lepingu ennetähtaegse lõpetamise tõttu täielikult amortiseeritud, mistõttu muutuks selle tagajärjel praktikas sisutühjaks lõpptarbija õigus hõlpsasti tarnijat realselt vahetada ning kahjustada saaksid direktiivi 2009/72 eesmärgid, mida on meenutatud käesoleva kohtuotsuse punktides 45, 46 ja 48.
- 52 Kuigi sellise leppetrahvi suuruse proportsionaalsuse hindamine on ainult liikmesriigi haldusasutuse või kohtu pädevuses, kes lahendab võimalikku vaidlust, tuleb eelotsusetaotluse esitanud kohtule tarviliku vastuse andmiseks siiski märkida, et selle hindamisel võib muu hulgas arvesse võtta asjaomase lepingu algset kestust, lepingu järelejäänud kestust selle lõpetamise hetkel, elektrienergia kogust, mis on ostetud lepingu täitmiseks, kuid mida klient lõpuks ei tarbi, ning vahendeid, mis oleksid mõistlikult hoolsale tarnijale kättesaadavad, et piirata lepingu ennetähtaegse lõpetamise tõttu talle tekkida võivat majanduslikku kahju.
- 53 Käesoleval juhul ei nähtu Euroopa Kohtule esitatud toimikust, et Poola Vabariik oleks soovinud laiendada mitte-kodutarbijatest lõpptarbijatele või väikeettevõtjatele direktiivi 2009/72 I lisas sätestatud meetmeid, mida liikmesriigid on direktiivi artikli 3 lõike 7 alusel kohustatud kodutarbijatele ette nägema. On tõsi, et eelotsusetaotlusest nähtub, et kohaldatavad riigisisemed õigusnormid näevad sisuliselt ette, et lepingupooltel on vabadus määrata kindlaks leppetrahvi summa, mida kohaldatakse juhul, kui lõpptarbijast lepingupool lõpetab kindlaksmääratud tähtaja ja fikseeritud hinnaga elektritarnelepingu tarnija vahetamise eesmärgil enne tähtaega, ning et kokkulepitud summa kuulub tasumisele sõltumata tekkinud kahju suurusest. Eelotsusetaotlusest nähtub siiski veel, et tsiviilseadustiku artikli 484 lõike 2 kohaselt on sellekohase vaidluse lahendamiseks võimalik pöörduda kohtu poole ja nõuda leppetrahvi vähendamist, „kui märkimisväärne osa kohustusest täideti“ või kui leppetrahv „on ilmselgelt liiga suur“. Ka ei ilmne

Euroopa Kohtule esitatud toimikust, et muud käesoleva kohtuotsuse punktis 36 mainitud tingimused, mille täitmist direktiiv 2009/72 nõuab, ei oleks Poola õiguses tagatud. Neil asjaoludel – kui eelotsusetaotluse esitanud kohtu läbiviidavast lõplikust kontrollist ja hinnangust ei tulene teisiti – ei ole direktiivi artikli 3 lõigetega 5 ja 7 vastuolus, kui direktiivi tähenduses mitte-kodutarbijast lõpptarbija suhtes kohaldatakse selliseid riigisiseseid õigusnorme, nagu on kõne all põhikohtuasjas.

- 54 Sellega seoses olgu veel lisatud, et isegi kui eelotsusetaotluse esitanud kohus teeb niisuguse kontrollimise raames kindlaks, et äriühing G, keda ta nimetab „väikeettevõtjaks“, ei vasta kahele kumulatiivsele tingimusele, mis on sätestatud direktiivi 2009/72 artikli 3 lõikes 3 ja mis võimaldavad sellist kvalifitseerimist direktiivi alusel, ei mõjuta see vastuse asjakohasust põhikohtuasja lahendamisel, sest – nagu nähtub käesoleva kohtuotsuse punktis 44 esitatud kaalutlustest – see vastus laieneb põhimõtteliselt kõikidele mitte-kodutarbijatest lõpptarbijatele direktiivi tähenduses ning – kui eelotsusetaotluse esitanud kohtu kontrolli tulemusel ei ilmne vastupidist – ei ole ilmne, et äriühing G sellele kvalifikatsioonile ei vasta.
- 55 Kõiki eeltoodud kaalutlusi arvestades tuleb kahele esitatud küsimusele vastata, et direktiivi 2009/72 artikli 3 lõikeid 5 ja 7 tuleb tõlgendada nii, et nendega ei ole vastuolus riigisiseseid õigusnormid, mille kohaselt on väikeettevõtja juhul, kui ta tarnija vahetamise eesmärgil lõpetab kindlaksmääratud tähtaja ja fikseeritud hinnaga elektritarnelepingu enne tähtaega, kohustatud maksma lepingus ette nähtud leppetrahvi, mille summa võib vastata selle elektrienergia koguhinnale, mida ta oli kohustunud ostma, isegi kui seda elektrienergiat ei ole tarbitud ega tarbita, samas kui nendes õigusnormides ei ole ette nähtud kriteeriume sellise leppetrahvi arvutamiseks või selle võimalikuks vähendamiseks, tingimusel et esiteks tagavad need õigusnormid, et selline lepingutingimus peab olema selge, arusaadav ja sellega on nõustunud vabatahtlikult, ning teiseks näevad ette võimaluse esitada haldus- või kohtulik kaebus, mille raames võib kaebust menetlev haldusasutus või kohus kõiki juhtumi asjaolusid arvestades hinnata leppetrahvi proportsionaalsust ning vajaduse korral seda vähendada või selle tühistada.

Kohtukulud

- 56 Kuna põhikohtuasja poolte jaoks on käesolev menetlus eelotsusetaotluse esitanud kohtus pooleli oleva asja üks staadium, otsustab kohtukulude jaotuse liikmesriigi kohus. Euroopa Kohtule seisukohtade esitamisega seotud kulusid, välja arvatud poolte kohtukulud, ei hüvitata.

Esitatud põhjendustest lähtudes Euroopa Kohus (viies koda) otsustab:

Euroopa Parlamendi ja nõukogu 13. juuli 2009. aasta direktiivi 2009/72/EÜ, mis käsitleb elektrienergia siseturu ühiseeskirju ning millega tunnistatakse kehtetuks direktiiv 2003/54/EÜ, artikli 3 lõikeid 5 ja 7

tuleb tõlgendada nii, et

nendega ei ole vastuolus riigisiseseid õigusnormid, mille kohaselt on väikeettevõtja juhul, kui ta tarnija vahetamise eesmärgil lõpetab kindlaksmääratud tähtaja ja fikseeritud hinnaga elektritarnelepingu enne tähtaega, kohustatud maksma lepingus ette nähtud leppetrahvi, mille summa võib vastata selle elektrienergia koguhinnale, mida ta oli kohustunud ostma, isegi kui seda elektrienergiat ei ole tarbitud ega tarbita, samas kui nendes õigusnormides ei ole ette nähtud kriteeriume sellise leppetrahvi arvutamiseks või selle võimalikuks

vähendamiseks, tingimusel et esiteks tagavad need õigusnormid, et selline lepingutingimus peab olema selge, arusaadav ja sellega on nõustunud vabatahtlikult, ning teiseks näevad ette võimaluse esitada haldus- või kohtulik kaebus, mille raames võib kaebust menetlev haldusasutus või kohus kõiki juhtumi asjaolusid arvestades hinnata leppetrahvi proportsionaalsust ning vajaduse korral seda vähendada või selle tühistada.

Allkirjad